משנה · ראשונים · ר״ש משאנץ

ר"ש משאנץ על משנה חלה

רבנו שמשון [הר"ש] משאנץ

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ר"ש משאנץ על משנה חלה

רבנו שמשון [הר"ש] משאנץ

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רש-משאנץ-על-משנה-חלה/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה א 4
משנה ב 4
משנה ג 5
משנה ד 6
משנה ה 7
משנה ו 9
משנה ז 9
משנה ח 10
משנה ט 10
פרק ב 11
משנה א 11
משנה ב 13
משנה ג 14
משנה ד 14
משנה ה 15
משנה ו 16
משנה ז 16
משנה ח 17
פרק ג 17
משנה א 17
משנה ב 19
משנה ג 20
משנה ה 20
משנה ו 21
משנה ז 21
משנה ח 21
משנה ט 21
משנה י 23
פרק ד 23
משנה א 23
משנה ב 23
משנה ג 24
משנה ד 25
משנה ה 25
משנה ו 25
משנה ז 27
משנה ח 27
משנה ט 30
משנה י 31
משנה יא 31

פרק א

משנה א

חמשה דברים חייבין בחלה. אמרי' בירושלמי (הל' א) אי כתיב (במדבר ט"ו:י"ט) והיה באכלכם לחם הארץ הייתי אומר כל הדברים יהיו חייבין בחלה ת"ל מלחם ולא כל לחם אי מלחם ולא כל לחם אין לי אלא חטים ושעורים בלבד ת"ל ראשית עריסותיכם ריבה הכל ובשם רבי שמעון נאמר לחם בפסח ונאמר לחם בחלה מה לחם האמור בפסח דבר שהוא בא לידי חמץ ומצה אף לחם שנאמר בחלה דבר שהוא בא לידי חמץ ומצה ובדקו ומצאו שאין לך בא לידי חמץ ומצה אלא חמשת המינים בלבד ושאר כל המינים אינן באין לידי חמץ ומצה אלא לידי סרחון רבי שמעון בר נחמן שמע כולהון מן הדא (ישעיהו כ"ח:כ"ה) ושם חטה שורה ושעורה נסמן וכסמת גבולתו ושם חטה אלו חטים שורה זו שבולת שועל ולמה נקראת שורה שהיא עשויה כשורה שעורה אלו שעורים נסמן זה שיפון הכוסמת אלו הכוסמין גבולתו עד כאן גבולתו של לחם:

ומצטרפין זה עם זה. בבלול איירי כדאמרי' בריש כלאים:

אסורין בחדש. לפני העומר במנחות בפ' א"ר ישמעאל אמר ריש לקיש אתיא לחם לחם ממצה:

ומלקצור מלפני הפסח א"ר יוחנן אתיא ראשית ראשית מחלה:

ואם השרישו קודם העומר. במנחות בפ' רבי ישמעאל (מנחות דף ע:) פליגי מאי קודם העומר ר' יונה אמר קודם קצירת העומר ר' יוסי בר' חנינא [אומר] קודם הבאת העומר והאי דמתיר בהשרשה מסיק התם (שם) מדכתיב (שמות כ"ג:ט"ז) אשר תזרע בשדה משעת זריעה דמשמע מדכתיב בשדה:

משנה ב

יצא ידי חובתו. בפ' כל שעה (פסחים דף לה.) דריש ליה מדכתיב (דברים ט"ז:ג') לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות דברים הבאים לידי חימוץ אדם יוצא ידי חובתו בפסח:

נתערב אחד מהן בכל המינים. כגון חמץ בכותח וכל הנהו דתנן בפ' אלו עוברין (פסחים דף מג.) דמרבינן חמץ ע"י תערובת:

הנודר מן הדגן. בפ' הנודר מן הירק (נדרים דף נה.) אמרי' דכל דמידגן משמע:

וחייבים בחלה ובמעשר. משום דבעי למיתני אלו חייבין בחלה ופטורין מן המעשרות ואלו חייבין במעשרות ופטורין מן החלה תנא הכא וחייבין בחלה ובמעשר הכא הן שוין ולא בשאר דוכתי:

משנה ג

הלקט השכחה והפאה וההפקר דפטורים מן המעשר נפקא בירושל' (הל' ג) מדכתיב (דברים י"ד:כ"ט) ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך ממה שיש לך ואין לו חייב אתה ליתן לו יצאו כל אלו שיש לו עמך:

מעשר ראשון שניטלה תרומתו. מפרש בירושלמי (שם) שהקדימו בשבלין פטור מתרומה גדולה כדר' אבהו בפ' כל שעה (פסחים דף לה:) וחייב בחלה:

ומעשר שני והקדש שנפדו. בעיסה של מעשר שני בירושלמי פלוגתא דרבי מאיר ורבי יהודה בפ' כל שעה דלר' מאיר פטורים משום דממון גבוה הוא וכתיב (במדבר טו) עריסותיכם ולר' יהודה חייבין אבל בגבולים פטורין אפי' לר' יהודה כדאמר בסוף חלק (סנהדרין קי"ב:) ומתני' דהכא בגבולים ואפי' כר' יהודה מפרש בירושלמי מעשר שני שהקדימו בשבלין פטור מתרומה גדולה ומן המעשרות בד"א שמירח ופדה אבל פדה ומירח חייב בכל והוא הדין לענין הקדש:

ומותר העומר. שהעומר היה בא מג' סאין ותנן במנחות בפרק רבי ישמעאל דמוציאי' ממנו עשרון שהוא מנופה בי"ג נפה והשאר נפדה ונאכל לכל אדם וחייב בחלה ופטור מן המעשרות ור' עקיבא מחייב בחלה ובמעשרות וטעמא מפרש התם בגמרא וסתם מתני' דהכא דלא כר' עקיבא:

ותבואה שלא הביאה שליש. מפרש בירושלמי (שם) מה טעמא דרבנן נאמר בפסח לחם ונאמר בחלה לחם מה לחם האמור בפסח דבר שהוא בא לידי חמץ ומצה אף לחם שנאמר בחלה דבר הבא לידי חמץ ומצה כלומר תבואה שלא הביאה שליש נמי באה לידי חמץ ומצה ופטור מן המעשרות כדפרשי' בפ"ק דמעשרות דכתיב (דברים י"ד:כ"ב) תבואת זרעך שהוא נזרע ומצמיח וטעמא דרבי אליעזר דפטור מן החלה מפרש בירושלמי (שם) דכתיב (במדבר טו) כתרומת גורן כן תרימו אותה ותרומת גורן פטורה מתבואה שלא הביאה שליש.

ירושל' רב הושעיא שאל לכהנא מנין שחייבין בחלה ופטורה מן המעשרות אמר לו לא תימא לי (תרימו) וכן תרימו חזר ואמר מי"ד מה י"ד חייבין בחלה ופטורין מן המעשרות אף אלו חייבין בחלה ופטורים מן המעשרות פירש רב הושעיא היה תמיה לכל הני דתנן אמאי לא פטירי מן החלה כמו מן המעשרות והשיב לו כהנא לא תימא לי כלומר לא תיקשי לי ממה דכתיב (שם) כתרומת גורן כן תרימו אותה [חזר ואמר] דיש ללמוד מז' שכיבשו וז' שחילקו שנתחייבו בחלה ולא נתחייבו במעשר כדאיתא בסוף יוצא דופן (נדה דף מז.):

משנה ד

אורז ודוחן פרגין ושומשמין. פירשתי בפ"ב (מ"ז) דשביעית:

פחות מה' רבעים בתבואה. שנמדדה בעודה תבואה ומיהו אין נראה דהא בקמח מודדו כדתנן חמשת רבעים קמח אלא נקט תבואה כלומר אף בתבואה פטורה פחות מה' רבעים וברובע הקב איירי ודוקא פחות אבל מצומצמין חייבין:

סופגנין כספוג עשויה א"נ רקיקין דקין מלשון רקיקי מצות (שמות כ"ט:ב') תרגום אספוגין:

והדובשנין. מטוגנין בדבש:

אסקריטין. צפיחית (שם טז) תרגום אסקריטין עיסתו רכה מאד וכולם מין לחם:

וחלת המשרת. בפסחים (דף לז.) אמר ריב"ל זה חלוט של בעלי בתים אינו נעשה כתיקון לחם של שאר אדם דמתוך עושרן חולטין אותן במחבת ופליגי התם דאמר ר"ל מעשה אילפס הן ופטורים דקא סבר אין לחם אלא האפוי בתנור ור' יוחנן אמר מעשה אילפס חייבין והללו שעשאן בחמה ובספרי זוטא תניא מלחם הארץ ולא כל לחם פרט למבושל וסופגנין ודובשנין ואסקריטין וחלת המשרת מחבת (ויקרא א) תרגום מסריתא:

והמדומע. תרומה שנפלה לפחות מק' חולין אבל נפלה לתוך ק' חולין הכל חולין וחייבין בחלה וטעמא דמדומע משום דתרימו תרומה כתיב ולא שכבר נתרמה וקסבר האי תנא חלה בזמן הזה דרבנן כדאמר בשילהי יוצא דופן דאי מדאורייתא לא אתי דימוע דרבנן ומפקיע חלה דאורייתא ובירושל' (הל' ג) אמרי' כהנא שאל לשמואל לא מסתברא כההן מדומע דתנינן הכא שרובו תרומה אמר ליה אוף אנא סבר כן אלא כד תיסק לארעא דישראל שאל לה כד סליק שמע רב אסי בשם ר' יוחנן אפי' סאה אחת שנפלה לתוך צ"ט חולין ומשמע שם במסקנא דמדומע פטור מן החלה היינו כשאין מן החולין ה' רבעים דאם נתערב סאה תרומה בצ"ט של חולין ולקח מהן ה' רבעים קמח וגלגלן נמצא אחד מק' שבהן תרומה ולכך פטורה מן החלה אבל אם אחר שתסיר אחד מק' נשתיירו עדיין ה' רבעים לפי חשבון תרומה שנתערבה נתחייבת בחלה:

ירושלמי (שם) העושה עיסה מן הטבל חלה חייבת בתרומה ותרומה חייבת בחלה מנין שחייבת חלה בתרומה ר' יצחק בר שמואל בר מרתא בשם רב חלה תרימו תרומה מחלה תרימו תרומה מנין שתרומה חייבת בחלה מן קושייה פתרון הדין קרא מאותה שכתב בה ראשית תרימו חלה פי' תרומה חייבת בחלה אף ע"ג דמדומע פטור מחלה ה"מ בשנילושה אחריהן אבל הכא שנילושה קודם שקרא עליו שם תרומה חייבת בחלה:

משנה ה

תחלתה עיסה וסופה סופגנין. פעמים שאדם לש עיסה ונמלך ועושה אותה סופגנין: **קנובקאות** לא איתפרש ובירושל' (שם) משמע דרגילין להחזירה לסולתה ושמא הן כעין עוגות של יונקי שדים שמחזירין לסולתם לעשות להם חליבה:

ירושל' (שם) א"ר יוחנן כל שהאור מהלך תחתיו חייב בחלה ואומר עליו המוציא ואדם יוצא בו ידי חובתו בפסח [רשב"ל אומר כל שהאור מהלך תחתיו אינו חייב בחלה ואין אומרים עליו המוציא ואין אדם יוצא בו ידי חובתו בפסח] א"ל ר"י ובלבד ע"י משקה מתני' פליגי על ר"י הסופגנין והדובשנין והאסקריטין פטורין מן החלה פתר לה בסופגנין שנעשו בחמה דתני' יוצאין בסופגנין שנעשו באור ואין יוצאין בסופגנין שנעשו בחמה וסופגנין שנעשו באור לית הדא פליגא על ר"ל פתר לה בשהי' האור מהלך מן הצד משמע בה דר"י מודה לר"ל דעל ידי האור נמי פטורין היכא דאיכא משקין בהדיה ומשמע נמי דברכת המוציא תלויה בחלה וכל דבר שבלילתו קשה אפי' בישלו במשקין היינו בתחלתו עיסה וסופו סופגנין ומברך עליו המוציא וטעון נטילת ידים ובה"מ וכן תחלת בלילתו רכה וסופו על ידי האור בלא משקה עד שתהיה בלילתו רכה וסופו באור ע"י משקה ותדע דבפ' כל שעה (פסחים דף לז.) פטרי' חלוע ואשישה משום דהויא לה מצה עשירה ולאו מטעם דלא חשיב לחם וחלת המשרת דמתני' דהיינו של בעלי בתים דבלילתו רכה ומיהו נראה דעיסה גמורה נמי פטור כדמוכח בפ' כיצד מברכין (ברכות דף לז:) דתני ר' חייא לחם העשוי לכותח פטור מחלה ופריך והתניא חייב ומשני התם כדתני טעמא ר"א מעשיה מוכיחין עליה עשאה כעבין חייבת כלמודין פטורה ופירש שם בקונטרס עשוי לכותח שנאפה בחמה כעבין ערוכה ומקוטפת כגלוסקאות נאות גלי אדעתי' דללחם עשויה כלימודין כנסרין בעלמא שלא הקפיד על עריכתו ודומה לו במ"ק (דף יב.) עושין לו למודין לוחות לבור של יין לכסותו אלמא אף ע"ג דמשעת גלגול קאתי חיוב חלה כיון דגלגל אדעתא לאפות בחמה מפטרה דסופו לבטל מתורת לחם מדמחלק בין למודין לכעבין משום דכעבין מחלפין בשאר עיסה שאינה עשויה לכותח אבל למודין מעשי' מוכיחין עליה ולא אתי לאיחלופי ועוד דבעשאה כעבין הוא דאיכא למיגזר שמא מימלך כדאמר בירושל' אבל לענין למודין לאו אורחי' למימלך ובעבין נמי לא מחייבי אלא היכא דשקיל מינה חררה קטנה ואפי' לש ואכל דאסר בלא חלה דלמא מימלך אכולה עיסה אבל היכא דנעשה לכותח פטורה והכי איתא בירושלמי (הל' ז) עיסת כותח חייבת בחלה שמא תימלך לעשותה חררה לבנה ועל כורחך כדי שלא תיקשי ההיא דברכות צ"ל כדפרישית דשקלה פורתא ואופה באור דחיישי' שמא תימלך

ליקח כשיעור ומתני' דתחלת' עיסה וסופה סופגנין היינו בנמלך כדפרשי' במתני' אבל תחלתה עיסה לעשות סופגנין פטורה ואמרי' נמי חדא איתתא שאלה לר' מנא כגון דאנא בעינא מיעבדהאיצוות איטרי [דינסבנה תהא] פטורה מן החלה א"ל אסור שמא תימלך לעשות עיסה דאצוות היא עיסה עריסותיכם תרגום אצוותיכון וההיא איתתא לשה עיסתה לעשותה איטרי והוא כעין סופגנין ואסקריטין דפטורים ואיבעיא ליה באותו מקצת שרגילה לקחת לאפות שלא כדרך איטרי אי יכולה לאכלה בלא חלה דלית ביה כשיעור ואסר לה שמא תימלך על כולה או על כדי חיוב חלה ועיסה העשויה לכותח נמי אם לוקח ממנה עוגה קטנה לאפות באור היתה כולה מתחייב משום גזירה זו דשמא תימלך על כולה א"ר מנא צריכין אנן מכרזין אילין דעבדין עביצין ואינון עבדין ליה פחות מכשיעור ואינהו סברי שהיא פטורה והיא חייבת והיא מטעם גזירה כדפרשי' ודוקא היכא דאפיה מינה קצת דגזירה משום ההיא פורתא שמא תימלך על כולה אבל אי שביק כולה פטורה ורב פליג התם דאמר עיסת כותח חייבת בחלה א"ר בון שמא תימלך לעשותה חררה לבנה משמע דאפי' לא שקלה מינה כלל חייבת גזירה שמא תימלך והגמרא שלנו לית ליה דרב דפטרי' עיסת כותח ולא חיישי' שמא תימלך אי נמי רב איירי בשעשאה כעבין דזה שייך לחייב משום גזירה שמא תימלך והא דאמרי' בירושלמי בקנובקאות דמתני' דחייבת דאצטריך שלא תאמר (וכן עיסת כותח אם לקחה ממנה פחות מכשיעור לאפות באור חייב שמא תימלך לעשות ממנה חררה לבנה ויש באותה חררה כדי חיוב חלה ונתחייב עמו והא דקאמר בירושלמי (שם) בקנובקאות דמתני' חייבת איצטריך שלא תאמר) הואיל ועתיד להחזירה לסולתה תהא פטורה מן החלה ההיא לאחר גמר אפייתה רגילה להחזירה לסולתה עוד א"ר יוחנן בירושלמי (הל' ה) העושה עיסה על מנת לחלקה בצק פטורה מן החלה ומתוך הסברא כ"ש עושה עיסה על מנת לעשותה סופגנין אע"ג דלכאורה משמע בירושלמי (שם) דריש לקיש קאמר לה טעות סופר הוא כמו שאפרש ולא גזר ר' יוחנן דלמא מימלך אלא בנחתום משום דתלוי בדעת לקוחות כמו שאפרש לקמן אפילו לפי טעות על כורחין קיבלה ר' יוחנן כדאמר בירושלמי בריש פ' בתרא (הל' א) יש דברים שהן חיבור בטבול יום ואינה חבור בחלה דתנינן תמן בטבול יום פרק ב' (מ"ה) בשר הקודש שקרם עליו הקיפה נגע טבול יום בקיפה חתיכות מותרות והקיפה חיבור ואין סופו לחתכו ואין חיבור לחלה דא"ר יוחנן העושה עיסה ע"מ לחלקה בצק פטורה מן החלה ומחלות תודה יש ראיה לפי מה שאפרש בבבא שאחר זו והא דאמרי' בפ' כ"מ (דף לז:) גבי אוכל מנחות בירושלים דמברך עליה המוציא לאו במנחת מחבת ומרחשת איירי דמטוגנת בשמן ונתבטלה

מתורת לחם אלא בדסולת או במאפה תנור אי נמי בכל המנחות ושמנן מועט ואין בו כדי לבטלו והראשון נראה דריש לקיש דפטר כל שהאור מהלך תחתיו לא איירי בכל המנחות ועוד ראיה דאין מברכין המוציא על דבר שנתבשל במשקין דההיא דסוף פ' כל שעה דא"ר יוסי דאין יוצאין ברקיק המבושל אע"פ שלא נמחה שהבישול מבטלו מתורת לחם כדמוכח התם אע"ג דר"מ פליג עליה קיי"ל כר' יוסי וכיון דלאו לחם הוא אין מברכין עליו המוציא וחביצה דכיצד מברכין שלא נתבשל והא דתניא התם הכוסס חטה מברך עליו בפה"א טחנה אפאה ובשלה בזמן שהפרוסות קיימות בתחלה מברך עליו המוציא ולבסוף מברך עליו ג' ברכות ההיא ר"מ היא דלא אתי בישול מבטל לה לאפיי' ושמואל קאמר התם שלקות מברכין עליו שהכל מוקי לה כר' יוסי:

משנה ו

המעיסה בפ' כל שעה (פסחים ד' לז:) תניא המעיסה קמח ע"ג מוגלשין החליטה מוגלשין על גבי קמח מוגלשין הם מים רותחין ואמרי' התם מאי שנא החליטה ומאי שנא המעיסה ואמרי' אמר ריב"ל כמחלוקת בזו כך מחלוקת בזו ותברא מי ששנה זו לא שנה זו כלומר מאן דמחייב מחייב בתרוייהו ומאן דפטר פטר בתרוייהו:

עשאן לעצמו. לתודתו ולנזירתו פטור מן החלה כדאמר במנחות בפ' ר' ישמעאל (מנחות דף סו:) דגלגול הקדש פטור דכתיב עריסותיכם ולא עיסת הקדש ואע"ג דלא קדשי אלא בשחיטת הזבח הני מילי קדושת הגוף ועוד אפי' לא קדשי כלל פטירי כיון דגלגלן לקדשן מידי דהוי אלמכור בשוק אי לאו דתלוי בדעת לקוחות:

למכור בשוק. לצרכי תודה ונזירות חייב מפרש בירושלמי לא בדעתו הדבר תלוי שמא ימצא לקוחות ונטבלו מיד כלומר לקוחות שיקנו ודמיא להא דאמרי' בפ' כל שעה דעשאן לעצמו אין יוצא בהן ידי חובתו [בפסח] למכור בשוק יוצא בהן דכל לשוק אימלוכי אימליך אי מזביננא מוטב ואי לא איפוק בה אלא:

משנה ז

שעשה שאור לחלק. כדי חיוב חלה עשה בבת אחת אלא שדעתו לחלק לכמה עיסות ואין בכל חלק וחלק כשיעור ופליגא בירושלמי (הל' ה) אי נחתום דוקא אי לא:

ונשים שנתנו לנחתום לעשות להן שאור. ובין כלן יש כשיעור ולש הכל בבת אחת שלא מדעתן ירושל' (שם) הממרח כריו של חברו שלא מדעתו ר' יוחנן אמר נטבל ריש לקיש אמר לא נטבל מתיב רבי יוחנן (לריש לקיש) והתנן וכן נשים שנתנו לנחתום לעשות להן שאור אם אין באחת מהן כשיעור פטור בחלה ואין בשל כולהון כשיעור בתמיה לומר לא נטבל וטעות סופר בירושלמי [ובסוף מעשרות ג"כ הוא שנוי] וקאמר ר' יוחנן בעושה

עיסה על מנת לחלקה בצק פטורה מן החלה כדמשני הכא א"ל שנייא היא שכן העושה עיסה לחלקה בצק פטורה מן החלה א"ל והתנן נחתום שעשה שאור לחלק חייב בחלה א"ל לא תשיבני נחתום נחתום לא בדעתו הדבר תלוי בדעת הלקוחות הדבר תלוי שמא ימצא לקוחות ונטבלו מיד כלומר לא יחלק אם ימצא קונין:

משנה ח

עיסת כלבים מפרש בירושלמי (שם) כל שעירב בה מורסן ופעמים שמתערב כל כך דלא חזיא לרועי':

חייבת בחלה. דכי חזיא לרועים לחם קרינא ביה:

ומערבין בה. עירובי חצירות להוציא מבתים לחצר:

ומשתתפין בה. שיתופי מבוי שב' חצרות פתוחות לו וכל חצר שבגמרא לפני הבתים הן ויוצאין דרך חצר למבוי ומן המבוי לרשות הרבים:

ומברכין עליה. המוציא:

ומזמנין. ברכת הזימון:

ונאפת ביום טוב. משום חלק הרועים ומוקי לה בפ"ב דביצה (דף כא:) כגון דאית ליה נבילה דודאי אפשר לפייסן בנבילה הא לאו הכי אסור משום דכתיב לכם ולא לעכו"ם לכם ולא לכלבים ובירושלמי (שם) מוקי לה כרבי שמעון בן אלעזר דאמר בפ' ב' דביצה (דף טז.) ממלאה אשה תנור פת מפני שהפת יפה בזמן שהתנור מלא:

ואדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח. בליל ראשון שהוא חובה דכתיב (שמות י"ב:י"ח) בערב תאכלו מצות ושאר הימים אינו חובה לאכול מצה אלא שלא יאכל חמץ:

אינה חייבת בחלה. בספרי זוטא דריש לה מדכתב עריסותיכם שלכם חייבת ושל כלב אינה חייבת:

משנה ט

חייבין עליה מיתה וחומש. זר האוכלן מזיד חייב מיתה בידי שמים דכתיב בתרומה ומתו בו כי יחללוהו (ויקרא כב) וחלה איקרי תרומה:

וחומש. בשוגג קרן לבעלים וחומש לכל כהן שירצה:

ואסורים לזרים. בפ' ב' דבכורים (מי"ו) תנן כי הא מתני' ומייתינן לה בהערל (דף עג) והתם ניחא דאע"ג דתנא חייבין עליהן מיתה תנא ואסורה לזרים משום דבעי למיתני הרי [אלו] בתרומה ובכורים מה שאין כן במעשר דשרי לזר ואפי' איסורא ליכא אבל הכא קשה ועלה דההיא מפרש בירושל' (הל' א) מתני' מסייע לר' יוחנן דאסורה לזרים פתר

לה פחות מכשיעור כלומר לר' יוחנן דאמר בפ' בתרא דיומא (דף עג:) חצי שיעור אסור מן התורה ויתכן האי שינוי' במתני' דהכא:

והן נכסי כהן. כדאמרי' בפ' הזרוע גבי ביכורים והן נכסי כהן ליקח בהן עבדים וקרקעות ובהמה טמאה:

וטעונין רחיצת ידים. אפילו לאכילה דפירי כדאמרי' בסוף אין דורשין (חגיגה ד' יח:) דלאכילה דנהמא אפי' מעשר נמי בעי:

והערב שמש. כדדרשי' בהערל דהעריב שמשו אוכל בתרומה:

ואינו נוטל מן הטהור על הטמא. כדתנן בפ"ב (מ"א) דתרומות ושם פירשתי הטעם:

אלא מן המוקף. עיסה בנגיעה ושאר דברים בלא נגיעה אלא שיהיו במקום אחד כדפרשי' בסוף פ"ג דמעשר שני:

מן הדבר הגמור. מפירות שנגמרה מלאכתן וחלה משתתגלגל העיסה:

עד שישייר מקצת. דחלה ותרומה כתיב בהו ראשית ששיריה ניכרים כדאיתא בפ' ראשית הגז (חולין דף קלו:):

פרק ב

משנה א

חייבין בחלה. משמע בין ר' אליעזר בין ר' עקיבא מודו ואמרי' בירושלמי (הל' א) תני זו דברי ר"מ אבל ר"י אומר פירות חו"ל שנכנסו לארץ ר' אליעזר פוטר ור' עקיבא מחייב מה טעם דר' אליעזר והיה באכלכם מלחם הארץ (במדבר ט"ו:י"ח) ולא מלחם חוצה לארץ מה טעם דר"ע הארץ אשר אני מביא אתכם שמה (שם) שמה אתם חייבים בין בפירות חוצה לארץ בין בפירות הארץ ואמרי' התם דהשיב ר"ע לר"א אי אתה מודה לי בשעה שנכנסו לארץ ומצאו קמחין ובציקות דאינון חייבין בחלה ולאו גידולי פטור הן והוא מקבל מיניה כלומר קיבל ר"א תשובתו והא דפטר ר"ע יצאו מיכן לשם דכתיב אשר אני מביא אתכם שמה שמה אתם חייבים ואי אתם חייבים בחוצה לארץ וא"ת היאך ר"ע מחייב בבציקות שמצאו והלא נכרי פוטר אפילו לאחר שנכנסו לארץ יש לומר דר"ע לטעמיה דאמר לקמן בפרק ג' (מ"ו) הכל הולך אחר הקרימה בתנור דאין גלגול נכרי פוטר אלא קרימת תנור פוטרת ובירושלמי (שם) מתמה למה קיבל ר' אליעזר תשובתו של רבי עקיבא דאמר ר' יוסי ותמיה' אני היאך ר"ע מיתב קומי ר' אליעזר והוא מקבל מיניה תמן עד שלא נכנסו לארץ למפרע ירשו דאמר ר' דוסתי בשם ר' שמואל בר נחמן לזרעך אתן אין כתיב כאן אלא לזרעך נתתי שכבר נתתי:

ירושלמי (שם) ר' יונה בעי קומי ר' ירמיה בשעה שנכנסו ישראל לארץ ומצאו קמה לחה מהו שתהא אסורה משום חדש אמר ליה למה לא עד כדון לחה אפי' יבשה אמר ליה ואפי' יבשה אפי' קצורה מעתה אפי' חטין בעליה כך אני אומר לא אכלו ישראל מצה בליל פסח א"ר יונה מן דנפקיה תהי בי דלא אמרינן ליה שנייה היא שמצות עשה דוחה מצות לא תעשה על דעתיה דרבי יונה דאמר מצות עשה דוחה לא תעשה אף ע"פ שאינה כתובה בצידה ניחא על דעתיה דר' יוסי דאמר אין מצות עשה דוחה לא תעשה אלא אם כן היתה כתובה בצידה ממה שהיו תגרין נכרים מוכרין להם וכר' ישמעאל דאמר כל ביאות שנאמרו בתורה לאחר י"ד שנה נאמרו ז' שכיבשו וז' שחילקו התיב ר' בון בר כהנא והכתיב (יהושע ה':י"א) ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח ולא בחמשה עשר התיב רבי אליעזר בר יוסי קומי ר' דוסא והכתיב ממחרת הפסח יצאו בני ישראל לא בחמשה עשר יצאו פי' לחה חדשה יבשה ישנה משל אשתקד סבר דכולהו אסורין קודם לעומר דהשתא ותימה גדול למה לא התירן העומר של אשתקד ושמא דלא חל איסור חדש עד השתא וגם לא קרב העומר במדבר דביאה כתיב ביה ואז נאסר הכל אפי' ישן ולא היה להם ממה לאכול וקאמר ר' יונה דאתי עשה דמצה ודחי לא תעשה דחדש ור' יוסי פליג וקסבר דלא דחי משום דאין כתיב בצידו ומשני דאכלו מצה ממה שתגרי נכרים מוכרין להם כרבי ישמעאל דלא נאסרו עד לאחר ירושה וישיבה ורבי בון פריך היאך אכלו מצה מן החדש הכתיב ממחרת הפסח דהיינו י"ו ור' אליעזר בר' יוסי משני דאשכחן דקרי לט"ו מחרת הפסח וסוגיא דפ"ק דקידושין (דף לז:) דאמר ממחרת הפסח אכול מעיקרא לא אכול דאקרוב עומר והדר אכול קסבר דלחמשה עשר קרי ליה מחרת הפסח מ"מ האי קרא (שם) דויאכלו מצות וקלוי בי"ו איירי מדכתיב קלי משמע לפי שעומר התיר חדש כדאשכחן דכתיב ולחם וקלי וכרמל וקרי לט"ו מחרת הפסח לפי שהוא מחרת שחיטת פסח ולי"ו נמי קרי מחרת פסח לפי שהוא מחרת לאכילתו שהפסח נשחט בי"ד ונאכל בליל ט"ו ורבי יוסי דירושלמי פליג אכוליה גמרא דקיימא לן דאתי עשה ודוחה לא תעשה אע"פ שאינו כתוב בצידו ותיקשי ליה מתני' דפ"ב דיבמות (דף כ) דאיסור מצוה ואיסור קדושה חולצת ולא מתיבמת ואפי' מתיבמת היתה אי לאו דגזרי' ביאה ראשונה אטו ביאה שניה וי"ל דסבר ר' יוסי דהאי דחליצה כדבעי למימר בגמ' דרבי רחמנא יבמתו דיש לך אחרת שעולה לחליצה ואינה עולה ליבום ועוד יש לפרש דקרי אין כתוב בצידו ממה שלא נצטוו יחד ממצה וחדש דמצה במצרים וחדש בביאתן לארץ אבל קשה קצת ללישנא דגרסי' בפ' ר' אליעזר דמילה (שבת דף קלב:)

ימול בשר ערלתו אע"פ שיש שם בהרת ימול דאתי עשה ודחי לא תעשה ועשה דמילה קדמה ללאו דקוצץ בהרתו ושמא היה מפרש דהיינו או אינו דקאמר:

משנה ב

שבא בספינה. וזרעו בספינה וצמח ובנקובה מיירי כדמוכח בפ' א' דגיטין (דף ז:) דאמר עציץ נקוב המונח על גבי יתדות באנו למחלוקת רבי יהודה ורבנן ואין המים נכנסין לתוכה שרגבי אדמה כנגד הנקב וסותמין אותו ובקונטרס פי' שם דבספינה של חרס איירי דאינה צריכה לינקב אם היתה מונחת בקרקע כדמוכח במנחות (דף פד:) ופירושו מגומגם דהא [סתם] עציץ של חרס [הוא] כדאמר בגיטין (דף כא:) כתבו על חרס של עציץ נקוב ואפי' הכי בעי נקיבה כדאמרי' עציץ נקוב על גבי יתידות ובסוף המצניע (שבת דף צה:) דאמר רבא ה' מדות בכלי חרס וההיא דפרק כל הקרבנות (דף פד:) דמשני גבי עציץ לא קשיא כאן בנקוב כאן בשאינו נקוב ספינה אספינה לא קשיא כאן בספינה של עץ כאן בספינה של חרס יש לפרש שם דבשל עץ לא מהניא נקובה אבל בשל חרס מהניא נקובה אי נמי איפכא אידי ואידי בשאינה נקובה ושל חרס בעינא נקובה אבל של עץ לא בעי מתוך שהוא מלחלח יותר מן החרס שהוא יבש ובירושלמי בפרק א' דערלה משמע דחרס לא בעי נקיבה לאילן ולזרעים בעי נקיבה וזה לשון הירושלמי (הל' ב) רבי יצחק בן חקולא בשם חזקיה הנוטע בעציץ שאינו נקוב חייב בערלה ר' יוסי אומר מפני שהשרשין מפעפעין אותן רבי יונה מפיק לישניה כלי חרס עומד בפני שרשים רבי יונה בעי נטע בו דלעת מאחר שהוא נקוב אצל האילן הנקוב הוא אצל זרעים. פי' מפעפעין כמו שאני חלב דמפעפע (חולין דף צז.) שחוזק יניקת האילן מפעפעת ועוברת מפיק לישניה כלומר אומרה בלשון אחרת בתמיה וכי יש כח בכלי חרס לעמוד בפני שרשי אילן. נטע בו דלעת באותו עציץ שהאילן נטוע בו ואגב אילן מהני לדלעת א"נ דלעת כאילן חשיב:

א"ר יהודה אימתי. האי אימתי דר' יהודה לאו לפרש היא כדמוכח בפ"ק דגיטין דפליגי:

גוששת. נגררת בקרקע שאין המים עמוקים:

עיסה שנילושה במי פירות. אגב גררא פירשתי בפרק קמא דטבול יום [תוספתא] גר' בפ"ג עיסה שנילושה במי פירות חייבת בחלה ונאכלת בידים מסואבות ואמרי' עלה בירושלמי (הלכה א) רבי יוסי ברבי חנינא אמר דרבי אלעזר בן יהודה איש ברתותא היא דתנן רבי אלעזר בן יהודה איש ברתותא משם רבי יהושע פסל את כולה ר"ע אומר משמו לא פסל אלא מקום מגעו ר"ל אמר מה פליגא בשהוכשרה ולבסוף נילושה שמי פירות מחברים להכשיר אבל אם נילושה ואח"כ הוכשר אין מי פירות מחברין להכשיר

רבי חייא בשם ר' יוחנן אמר דברי הכל היא אע"ג דר"ע אמר תמן אין מי פירות מחברין לטומאה מודה הכא שמי פירות מחברין לחלה רבי חייא בר בא אמר ריב"ל אין מחבר מכולן אלא ז' משקין בלבד:

משנה ג

וקוצה חלתה ערומה. מברכת להפריש חלה מן העיסה ואע"פ שמזכרת שם שמים דכיון שיושבת מתכסת ערותה ערומה בין יריכה אבל האיש ביציו וגידיו בולטין ומדקדק בירושלמי (שם) הדה אמרה עגבות אין בהן משום ערוה הדה איתמר לברכה אבל להביט אפי' כל שהוא אסור כדתניא המסתכל בעקיבה כמסתכל בבית הרחם והמסתכל בבית הרחם כאילו בא עליה ובפרק מי שמתו (ברכות דף כד.) מוקי לה כגון שהיו פניה טוחות בקרקע כלומר דבוקות ומכוסות בקרקע:

מי שאינו יכול לעשות עיסתו בטהרה. מפרש בירושלמי (הל' ב) עד ד' מילין יעשנה בטהרה יותר מד' מילין יעשנה בטומאה ומסיק היכא דנהרא מפסיק כמי שיש שם ד' מילין דעד ד' מילין יש לו לטרוח הגבל להפריש חלה בטהרה טפי לא:

אלא יעשנה עיסה של קב. שאין בה שיעור חלה:

ורבי עקיבא סבר טוב שיפריש חלה בטומאה ואל יפטור עיסתו מחלה דקורא שם חלה לטמאה כמו לטהורה אבל עיסה פטורה אין לשמים חלק בה ואית ספרים דגרסי לזו קורא חלה לשם ולזו קורא חלה לשם אבל קבים אין בהם חלק לשם:

משנה ד

העושה עיסתו קבים. [כל] קב בפני עצמו ושיעור חלה חמש רבעים:

עד שישוכו. שדבוקות זו בזו דאם בא להפרידן נתלש מזו לזו כדתניא בתוספתא דטהרות (פ"א) איזהו הנשוך התולש ממנו משהו:

אף הרודה ונותן לסל. בפ"ק דנדה (דף ח.) פסק הלכה כרבי אליעזר ומדתני אף משמע דרבי אליעזר לא בעי נשיכה ותימה דאמרי' בפ' אלו עוברין (פסחים דף מח:) אהא דרבי אליעזר לא שנו אלא ככרות של בבל שנושכות זו בזו אבל כעבין לא ואי לא הוה גרסינן אף במילתיה דרבי אליעזר ניחא דבעי רבי אליעזר תרתי צירוף סל עם נשיכה ואי גרסינן אף יש לפרש דתנא קמא בעי נשיכה בעודו עיסה לפי שראויה להתחבר ולעשות ככר אחד אבל עשה ב' ככרות ונתנן בסל או בתנור אי נשכו זו בזו לא סגי בהכי לתנא קמא ולרבי אליעזר מהני ופליגא בירושלמי (שם) אית תנאי תני הסל מצרפן ואין התנור מצרף ואית תנאי תני תנור מצרף ואין הסל מצרף והיינו פלוגתא דר"א ור' יהושע דפרק אלו עוברין ומסיק נשכו כאן וכאן מצרף לא נשכו כאן וכאן אינו מצרף מתני' כגון אילו ריפתא

דבבל והיינו ככרות של בע"ה ומסיק בפרק אלו עוברין אפי' כעבין ונראה אע"ג דמהני סל לצירוף להתחייב בחלה היכא דלש פחות משיעור מ"מ לענין מוקף לא מהני צירוף סל דהא ר' אליעזר הוא דאמר בסוף פירקי' ומייתי לה בפרק כשם ניטלת מן הטהור על הטמא דנוטל כדי חלה מעיסה שלא הורמה חלתה ונותן פחות מכביצה באמצע כדי ליטול מן המוקף ולמה דוחק לעשות כן יניח אותו כדי חלה בכלי שהעיסה בתוכו ולא יגע אלא ודאי בהכי לא חשיב מוקף אף על פי שמצרף להתחייב ועוד יש לפרש דאפי' להתחייב לא מצרף אלא אם כן נגע ולא אתא ר' אליעזר אלא לאפוקי דלא בעינן נשיכה ומיהו לא יתכן מדקתני סל מצרפן ולא קתני מחברן כדדייקינן בהקומץ רבה (דף כד.) גבי עשרון שחלקו והניחו בביסא ולמאן דאמר לא שנו אלא ככרות של בעל הבית שנושכות זו בזו קשה קצת ושמא לא היה מדקדק בין מצרפן למחברן כבני ר' חייא דמנחות והא דתנן לקמן בפ' בתרא (מ"א) שתי נשים שעשו קבים ונגעו זה בזה אפי' הן ממין אחד פטורין ובזמן שהן של אשה א' מין במינו חייב אותה נגיעה היינו נשיכה למאן דאית ליה או צירוף ס' למאן דאית ליה ועוד יש לפרש דאפילו תמצא לומר דלענין מוקף מועיל צירוף סל בלא נגיעה לא היה יכול לעשות כן במתניתין דטמאה וטהורה מקפיד על תערובתו אין הכלי מצרף [כדאיתא בירושלמי (הלכה ג) דפרקין דבר שהוא מקפיד על תערובתן אין הסל מצרפו] עיסה טהורה ועיסה טמאה עשו אותה כדבר שהוא מקפיד על תערובתן בעיסה תחלה אבל בעיסה שניה אין לשני מגע אצל הטבל ובדבר שאין מקפיד על תערובתו אפילו כלי לא בעינן כדפרשי' בפ"ג דמעשר שני ולא הזכיר כאן צירוף כלי אלא לאשמעי' דאפי' כלי אין מועיל בדבר שמקפיד על תערובתו:

משנה ה

אינה חלה. דראשית עריסותיכם כתיב ואף על פי שתרומה ומעשר קדשי בשיבולין התם רבי קרא כדפרשי' בסוף פ"ק דתרומות (מ"י):

וגזל ביד כהן. שלקחה מישראל שעל מנת כן נתנה ישראל שתהא עיסתו פטורה מן החלה והרי אינה פטורה ובפרק האיש מקדש (קידושין דף מו:) מייתי לה גבי פלוגתא דרב ושמואל במקדש אחותו:

העיסה עצמה. שעשה ישראל מן הקמח הנשאר ומקמח שבא ליד כהן בתורת חלה אם יש בו כשיעור ה' רבעים קמח כדתנן לקמן (מ"ו):

ואסורה לזרים. כל הקמח שבא ליד כהן חומרא בעלמא:

קפשה. חטפה ואכלה:

קלקל לעצמו. מפרש בירושלמי (שם) קלקל לעצמו דאכלה דאיענש ותיקן לאחרים דאינון אכלי ותלו ביה אית תנאי תנו תיקן לעצמו דמ"מ אכלה וקלקל לאחרים דאינון סברין שהיא פטורה והיא חייבת:

משנה ו

ה' רבעים קמח. בסוף כלל גדול (שבת דף עו:) גרסינן בכל הספרים ה' רבעים קמח ועוד ופלוגתא דתנאי היא בפ"ק דשבת (דף טו.) ובפ' אלו עוברין (פסחים דף מח.):

הם ושאורן. ושאור שלהן:

וסובן ומורסנן. מצטרפין עם הקמח לה' רבעים ובסוף כלל גדול מפרש טעמא שכן עני אוכל פתו מעיסה בלוסה:

וחזר לתוכן הרי אלו פטורין. מפרש בירושל' (שם) אמר ר' יוחנן דרך עיסה שנו כאן מכיון שנטל מורסן מתוכן וחזר לתוכן אין זו דרך עיסה תנן בפ"ק דעדיות (מ"ב) ומייתינן לה בפ"ק דשבת (דף טו.) שמאי אומר מקב חלה והלל אומר מקביים וחכמים אומרים לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא קב ומחצה חייבת בחלה משהגדילו המדות אמרו ה' רבעים קמח חייבת בחלה ר' יוסי אומר ה' פטורה ה' ועוד חייבת ואומר ר"ת דשמאי משער למדת בעל הבית ובית הלל למדת נחתום דחלה לא נתנה בו תורה שיעור ותנן בפירקין (מ"ז) דבעל הבית מפריש אחד מכ"ד והקב הוא כ"ד ביצים ונמצאת חלתו כביצה דאיכא בו כדי נתינת כהן והלל אומר מקביים למדת נחתום שנותן אחד ממ"ח דהיינו כביצה מב' קבין אבל פחות מכביצה לא חזי לנתינה וצריך לומר לפי' זה דמדאורייתא השיעור גדול יותר ואחמור רבנן בהנך שיעורין דכל זה אינו אלא סברות בעלמא ויש מפרשים דטעמא דהלל משום דעומר עשירית האיפה עישור [מלבר] ב' קבין מג' סאין שהן י"ח קבין ושמאי סבר דאחציו של עומר משערין לפי שהיה נחלק לשתי סעודות אחת שחרית ואחת בין הערבים להכי קאמר מקב חלה ורבנן דאמרי מקב ומחצה היינו ירושלמית דהוסיפו שתות שהן ז' ועוד מדבריות דקסברי עשירית האיפה מלגיו ועולה העישור של י"ח קבין ז' רבעים וביצה וחומש ביצה וכשבאו לירושלים שהוסיפו שתות נכנסו בקב ומחצה דהיינו ששה לוגין וכשבאו לציפורי חזרו והוסיפו שתות ונעשו ה' לוגין דהיינו ה' רבעים ור"י דבעי חמש ועוד קסבר דראשית עריסותיכם דהיינו עיסת מדבר בעינן שישאר שיעור עיסה מדברית לאחר שהורמה חלתה:

משנה ז

ירושלמי (שם) תני אמר ר' יהודה מפני מה אמרו בעל הבית אחד מכ"ד מפני שעינו יפה בעיסתו ונחתום עינו רעה בעיסתו וחכמים אומרים לא משום זה אלא בעל הבית עיסתו

מעוטה ואין בה כדי מתנה לכהן נחתום עיסתו מרובה ויש בה כדי מתנה לכהן והתנן העושה עיסה למשתה בנו אחד מכ"ד שלא לחלוק בעיסת בעל הבית והתנן וכן האשה שהיא עושה למכור בשוק ממ"ח בשעה שהיא עושה לביתה עינה יפה בעיסתה בשעה שהיא עושה למכור עינה רעה בעיסתה:

שוגגת או אנוסה אחד ממ"ח. משום דחלתה לא חזיא לאכילה ואמרינן בירושלמי (שם) אמר רבי מתניה בלמודה להיות מפריש אחד מכ"ד כיון דרגילה להפריש כדינה הקילו עליה בנטמאת בשגגה אבל בלמודה להיות מפריש אחד ממ"ח מפרשת אחד מכ"ד כדי שלא יהא חוטא נשכר כיון דרגילה לעבור על דברי חכמים לא הקילו עליה בנטמאת:

משנה ח

נטלת מן הטהור על הטמא. ולא חיישינן שמא תגע ורבנן דאסרי משום דחיישי כדפרישי' בפ"ב דתרומות:

מעיסה שלא הורמה חלתה. כדי להפריש מן החיוב על החיוב:

פחות מכביצה מעיסה טהורה. דכי מקבל טומאה מן הטמאה אין חוזר ומטמא כדי חלה הטהור. דפחות מכביצה לא מטמא אחרים ובפרק כשם (סוטה ל:) פריך והתניא כביצה ואיכא התם לישני טובא דמעיקרא סברוה דאיירי בעיסה ראשונה וחולין הטבולים לחלה כחלה דמו ובהא מיפלגי דמר סבר שני עושה שלישי בחולין ובחוליי הטבולים לחלה מיפלגי מר סבר כחלה דמו ומר סבר לאו כחלה דמו ואיבעי' אימא דכולי עלמא לאו כחלה דמו ואין שני עושה שלישי בחולין וקא מיפלגי במותר לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל ובירושלמי (שם) מוקי לה בעיסה ראשונה אבל בעיסה שניה אין לשני אצל הטבל רבי חייא בר בא בשם ר' יהושע אין לך מחבר כולן אלא ז' משקין בלבד:

פרק ג

משנה א

אוכלין עראי מן העיסה. אמר בירושל' (הל' א) אמר ר' חגי לא שנו אלא עראי אבל קבע אסור מפני שמערים לפוטרה מן החלה:

עד שתתגלגל. משגלגלה נטבלה ואסור לאכול ממנה עראי:

ותטמטם בשעורין. פירש בערוך דרך החטים ללוש ולגלגל יפה אבל השעורים כשילוש אותן עיסתן מתפרדת ואינו יכול לגלגלן יפה על כן מטמטמו ביד ועוזבו:

חייב מיתה. שהטבל במיתה כדדרשי' בשילהי אלו הן הנשרפין (דף פג):

מגבהת חלתה. טוב היה שתמתין עד לבסוף שתגמר חלתה ותעשה כל העיסה גוש אחד ובטמאה עושין כן אלא תקנה דרבנן היא בעיסה טהורה שתמהר האשה להפריש חלתה בטהרה בתחלת הגלגול פן תארע טומאה בעיסה ותטמא חלתה כדאיתא בירושלמי פרק אלו עוברין והא דאמר רבא בירושלמי כיון שהיא נותנת את המים זו היא ראשית עריסותיכם אסמכתא בעלמא היא אי נמי אשמעינן דמנתינת מים קרינא עריסותיכם:
ובלבד שיהא שם ה' רבעים קמח. בקמח שנתערב במים וזהו שיעור חיוב ובמשנה דייקני' גרסי' ובלבד שלא יהא וקאי הקמח שלא נגע במים והכי איתא בהדיא בירושלמי (שם) למה לי ובלבד שלא יהא שם ה' רבעין קמח אמר רבי מתניה מתני' קודם [עד] שלא למדו את הכהנות דכשהיו מפרישות חלה בתחלת הלישה למדו אותן להתנות דכשתגמר הלישה תקדש לשם חלה ואם היה נשאר ה' רבעים מן הקמח שלא נגע במים לא הוה מיפטר בחלה קודם והוא הדין דהוה מתיישב הירושלמי אי הוה גרסינן שיהא התנאי מועיל בכל ענין ונקט כהנות לפי שדרכם לגבל עיסתן בטהרה מפני שרגילות בטהרה ועיסה טהורה מפרישין חלתה בתחלת לישה כדפרשי' ומפרש בירושלמי מה לימדו את הכהנות הרי זו חלה על העיסה הזאת ועל השאור המתערב עמה ועל הטבל שנתערב בה ועל הקמח שנשתייר בה ועל הקרץ שניתן תחתיה לכשתעשה כולה גוש אחת תקדש זו שבידה לשם חלה ולפירוש זה צריך ללמד לנשים שלנו המפרישות חלה לאחר גלגול קודם עריסת הלחם להתנות תנאי זה מפני שמערבות קמח עם המקרצות בשעה שעורכות אותן ועושות מהן ככרות שאותו קמח נעשה עיסה ואע"פ שאין מערבין בכל אחת ואחת חמש רבעים קמח כיון דבין כולן איכא ה' רבעים תנור מצרפן או סל ואפילו התנאי אינו מועיל אם הושלכה חלתה לאור ושמא כיון דנתבטל ברוב קודם שיחול עליו שם טבל שוב אין תנור מצרף ומיהו בתוספתא (פ"א) משמע דמצרף מ"מ דתניא כהן ששייר קמח לעיסתו וכן האשה ששיירה קמח לעיסתה והקרץ והשאור מצטרפין לחמשה רבעים קמח לאסור את העיסה וע"כ אותו קמח בשעורך בו הככרות ונעשה עיסה דקמח לאו בר חיוב חלה הוא ואע"פ שכבר נתבטל מצטרף לה' רבעין עם הקרץ ושאור שלא הופרש מהן חלה ואוסרת את העיסה וקצת תימה היאך מתנה על קמח המתגלגל אחרי כן הא לא הוי מוקף ושמא לא חיישינן מאחר דעיקר היתה מן המוקף וחשיב מוקף מה שבשעת קדושת שם היו מוקף אע"פ שבשעה שחלה הקדושה לא היה מוקף וכן פירשנו בפ"ק דנדה מכח ההיא דסוטה ומיהו בפרק בתרא דמסכת טבול יום פירשתי בענין אחר:

ירושלמי בפרק אלו עוברין (הלכה ג) תני הלש ביו"ט יפריש חלתה ביו"ט לשה מערב יו"ט ושכח להפריש חלתה אסור לטלטלה וא"צ ליטול ממנה עירס לא אמר אלא לש הא עירס לא ואמר שמואל אחוי דר' ברכיה תיפתר בעיסה טמאה שאינו מפריש חלתה אלא לבסוף א"ר יוסי בר בון בדין היה עיסה טהורה שלא יפריש חלתה אלא בסוף תקנה תיקנו בה שיפרישנה תחלה שלא תטמא את העיסה. פי' עירס מלשון עריסותיכם והיכא דמעיו"ט לא גמר לישתה אלא עירס בעלמא בזה לא אמר שאסור להפריש חלתה ביו"ט וכדמסיק בעיסה טמאה דמפריש חלתה בסוף ובירושלמי אמתני' דהכא ר' יוסי בשם ריש לקיש דר"ע היא דתנינן התם הנוטל חלה מקב ר' עקיבא אומר חלה וחכ"א אינה חלה כלום אר"ע אלא לשעבר שמא מתחלה ואנן בתחלה קיימינן ר' יונה א"ר חייא בשם ריש לקיש ירדו לה בשיטת ר' עקיבא א"ר יוחנן דברי הכל היא כיון שנותנת את המים זו היא ראשית עריסותיכם. פירוש דר' עקיבא היא מילתיה דר' עקיבא לקמן באידך פירקא ונראה לי דטעות סופר דאדרבה מתניתין רבנן ולא רבי עקיבא ויש דכתבו בפרק אלו עוברין (פסחים דף מ"ו.) אמתניתין דכיצד מפרישין חלה בטומאה ביום טוב דקאמר בירושל' (שם) דמתני' בשנטמאת קודם גלגולה אבל אם נטמאת אחר גלגולה יעשנה קבין כלומר פחות מכשיעור ואדרבה איפכא נראה דהא אחר גלגולה מה מועיל הרי כבר נתחייבה בחלה משגלגלה:

משנה ב

שהמדומע שנדמע לפחות מק' ואתי דימוע דרבנן ומפקעה חלה בזמן הזה דרבנן כדפרשינן לעיל בפ"ק (מ"ד):

נולד לה ספק טומאה. לעיסה הא דמוקי לה בפ"ק דנדה (דף ו:) אפי' בנשען כגון זב וטהור שהיו פורקין מן החמור או טוענין בזמן שמשאן כבד היינו סיפא דמשגלגלה דתני עלה וחלתה תלויה אבל רישא דעד שלא גלגלה לא מיתוקמא בנשען דאכתי לאו טבולין לחלה נינהו ונשען טהור לחולין כדקתני וכולן טהורין לבני הכנסת דהיינו אוכל חוליהן בטהרה והא דקאמר התם שלא תאמר בהוכחות אחלת' תלויה קאי דאילו רישא בהוכחות דוקא שנו כגון ב' שבילין שהלך באחד מהן ועשה טהרות ובא חבירו והלך בשני ועשה טהרות דקתני עלה בתוספ' דטהרות אלו ואלו מונחות הרי אלו ואלו מוכיחות:

עד שלא גלגלה תעשה בטומאה. בפ"ק דנדה (דף ו.) מייתי לה ופירש שם בקונטרס דתעשה בטומאה משום דבלאו הכי לא מצי אכיל לה כהן שהרי נולד בה ספק טומאה משמע דאם לא נולד בה ספק תעשה בטהרה [דא"ל] דהוא הדין לא נולד בה אלא משום רבותא דסיפא נקטיה דקאמרי' במסכת ע"א פרק ר' ישמעאל (עבודה זרה דף

נה:) דבוצרין עם הנכרי משום דמותר לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל אבל אין בוצרין עם ישראל העושה פירותיו בטומאה משום מסייע ידי עוברי עבירה אע"פ שעדיין לא נגמרה מלאכתן למעשר והיינו טעמא משום דבמקום שסופו להפריש מהן תרומה חיישי' להפסד כהן ומיהו יש לחלק דהכא אם מפריש חלה קודם גלגול הרי הוא כמפריש מן הקמח ואין שם חלה עליה אבל התם חל שם תרומה קודם גמר מלאכה כדאשכחן מעשר ראשון שהקדימו בשיבלין וגם אסור באכילת קבע אבל יש עוד ראיה מהא דתנן בהניזקין (דף סא.) משתטיל למים לא תגע משום מסייע ידי עוברי עבירה אפי' קודם גלגול ואין לומר משום דקסבר אסור לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל ומשתטיל למים לא תגע לפי שהוכשרו דהאמרי' התם רישא בטומאת חולין וסיפא בטומאת חלה ואמרינן בירושלמי (הלכה ב) ר' יוסי בשם ר' הילא בדין היה שיטמא את טבלו דבר תורה דכתיב (במדבר יח) משמרת תרומתי תרומה צריכה שימור ואין הטבל צריך שימור ומה אני מקיים (שם) ונתתם ממנו את תרומת ה' לאהרן הכהן עשה שיתננו לכהן בכהונתו וכאן הואיל ואין אתה רשאי ליתן לאהרן בכהונתו רשאי אתה לטמאותו:

משנה ג

חייבת בחלה. כיון דבשעת גלגול חולין היא דאז שעת חובתה וכן לענין מעשר אזלינן בתר עונת מעשר כדמפורש בפ"ק דמעשרות (מ"ה) איזהו גרנן למעשרות ואי בשעת גמר מלאכה הוו דחולין תו לא פקע מיניה חיובא אבל גלגול הקדש ומירוח הקדש פוטר כדדרשי' מקראי במנחות בפרק ר' ישמעאל:

משנה ה

נכרי שנתן לישראל. קמח לעשות לו עיסה פטורה מן החלה דשל נכרי הוא אלא שישראל מגלגל לנכרי בירושלמי (הלכה ה) פריך מה בינה לעיסת ארנונא אלו לעיסתו ארנונא שמא אינה חייבת בחלה ומשני תמן ברשות ישראל הוא שמא ימלך הנכרי שלא ליטלה ברם הכא לדעתו היא תלויה מכאן מוכח דגרסינן בפ"ק דפסחים (דף ו.) עיסת ארנונא חייבת בחלה אע"ג [דלא] מצי מסליק ליה בזוזי ורוב הספרים דגרסי עיסת ארנונא פטורה מן החלה והוא דלא מצי מסליק ליה ושם דקדקנו בדבר:

העושה עיסה עם נכרי. בשותפות וכי פטרינן בראשית הגז (דף קלה:) שותפות נכרי מן החלה בשאין בחלקו של ישראל כשיעור ובירושל' (שם) אמרינן ר' בון בר חייא בעי קומי ר' זעירא ואפי' יש בשל ישראל כשיעור יעשה קב מיכן וקב מיכן וקב הנכרי באמצע א"ל ר' זעירא ואינו מעורב על ידי נכרים:

ספק חייב. בפ' הזרוע (חולין דף קלד.) פריך ממתני' דהכא אהא דתני התם נכרי שנתגייר והיתה לו פרה נשחטה אם עד שלא נתגייר פטור משנתגייר חייב ספק פטור שהמוציא מחבירו עליו הראיה ומשני ספק איסורא לחומרא ספק ממונא לקולא ח' ספיקות נאמרו בגר ד' לחיוב וד' לפטור והתם מפרש להו ובירושלמי (שם) אמרינן דמפריש ונוטל דמיו מן השבט כלומר שמוכרה [לכהן]:

משנה ו

הקרימה. בתנור דגלגול הנכרי אינה פוטרת אבל קרימת הנכרי פוטרת ואמרי' בירושל' (שם) חברייא בשם ר' אלעזר מודה ר' עקיבא לחכמים בעיסת הדיוט שגלגלה טבלה רבי הילא בשם ר' אליעזר מודה רבי עקיבא לחכמים בעיסת הקדש שגלגלה פוטרה:

משנה ז

העושה עיסה מן האורז. דלאו מין דגן הוא ופטור מן החלה:

אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה. ואע"פ שאין בחטים כשיעור ואמרי' מתני' דלא כרשב"ג דרשב"ג אומר לעולם אינה חייבת בחלה עד שיהא בה דגן כשיעור:

ויוצא בה ידי חובתו בפסח. מהכא דייקינן בפרק כל הזבחים שנתערבו (זבחים דף עח) דנותן טעם ברוב דאורייתא:

משנה ח

לפי חשבון דאם נטל קב מעיסה חייבת ונתנו לתוך עיסה פטורה אם יש לו פרנסה ממקום אחר שיש לו עיסה חייבת שיכול להפריש ממנה על זה הקב אחד מכ"ד בקב מפריש ואין זה כמפריש מן החיוב על הפטור דאורייתא שאין השאור בטל בעיסה עיקר דאורייתא ובתוספתא קתני דמביא קמח ממקום אחר ומצרפו לה' רבעים לחייב עליו לפי חשבון [וא"ת היאך מצטרף הרי העיסה שהורמה חלתה מפסקת האמרי' בפרק בתרא נתן מדבר שהורמה חלתו באמצע מצטרפת ועוד יכול לצרפן ע"י סל למאן דאמר הסל מצרף] ואם לאו שאין לו עיסה חייבת נעשית זאת הפטורה כאילו חייבת ומוציא על הכל אחד מכ"ד:

משנה ט

זיתי מסיק. כמו ענבי בציר ולשון מסיקה בזיתים כבצירה בענבים וזיתי ניקוף כענבי עוללות מלשון כנוקף זית כעוללות בציר (ישעיהו כ"ד:י"ג) ושניהן לעניים ופטורין מן המעשר וכשנתערבו עמהן מסיק ובציר דחייבין במעשר ויש לו פרנסה ממקום אחר מפריש לפי חשבון כדפרשינן גבי חלה ואם לאו רואין כאילו הכל חיוב לענין תרומה

ותרומת מעשר ומפריש מהן לפי כולן אבל מעשר ראשון ומעשר שני או מעשר עני אין מוציאין אלא לפי חשבון ולא שיפריש אלא לפי חשבון דהא אי אפשר להפריש תרומת מעשר על הכל עד שיפריש תחלה מעשר ראשון על הכל ועוד דכל מעשרותיו טבולים ואם לא היה מעשרן על הכל אם כן אין פירותיו מתוקנין דכל מה שמעשר יש בהן חולין לפי חשבון ונמצא מפריש מן הפטור על החיוב אלא ודאי כל מעשרותיו נוטל על הכל והא דאמרינן לפי חשבון היינו דאין צריך [ליתן] ללוי ולעני אלא לפי חשבון והשאר מערב עם פירותיו אבל תרומה ותרומת מעשר כשמפריש על הכל נמצאו חולין מדומעי' דאסורין לזרים ונותן הכל לכהן או מוכר לו היתרות לפי חשבון ועוד יש לפרש דבלא קריאת שם מוציא תחלה כדי תרומה ותרומת מעשר על הכל אבל שאר המעשרות אין צריך להוציא כלל אלא קורא שם לצפונו או לדרומו ותדע מדלא קתני מתני' מוציא באותו ענין דתנן בדמאי פרק ה' (מ"ב) הרוצה להפריש תרומה ותרומת מעשר כאחת ושם פירשנוה אלא דשם קורא שם לכל וכאן קורא שם לפי חשבון וחילול שני ונתינת ראשון ולעני יתן לפי חשבון וא"ת והאמר שמואל בפ"ק דראש השנה (דף יג:) דלכל אין בילה חוץ מיין ושמן ודוחק להעמידה כמאן דאמר יש בילה וי"ל דתחלה דורך ענבים וכותש זיתים ועושה מענבים יין ומזיתים שמן ואח"כ מפריש ואם תאמר היכי משכחת פרנסה ממקום אחר והא בהקומץ רבה (דף לא.) גבי ר"ש בן שזורי שנתערב טבל בחולין מסיק התם לך קח מן השוק מן הדמאי והוי מחיוב דרבנן אחיוב דרבנן ועל כורחין איירי התם בטבל שהורמה ממנו תרומה גדולה כעין דמאי דלא מחייב בתרומה גדולה שלא נחשדו עליה אבל הכא בשלא הורם מהן כלל איירי מדקתני ואי לא מוציא תרומה ותרומת מעשר לכולהו ומיהו למאן דאמר יש קנין משכחת לה בלך קח מן הנכרי כדאמר התם אי נמי מוציא תחלה תרומה גדולה ואח"כ לוקח מן השוק ומעשר לפי חשבון אי נמי הכא כשהטבל רוב ובתוספתא דדמאי (פרק ה) תניא הטבל שנתערב בחולין הרי זה אוסר כל שהוא ואם יש לו פרנסה ממקום אחר מוציא לפי חשבון ואם לאו נוטל את החולין כדי תרומת מעשר שבטבל אבל תרומה גדולה לא תני כדתני הכא משום דהתם מיירי בטבל של דמאי דלא חשידי עליה ואפי' תרומת מעשר נמי לא חייבו להפריש על הכל משום דבדמאי הקילו דבדמאי איירי מדתניא במסכת דמאי והא דלא תני מעשר ומעשר [שני] כדתני הכא משום דמתני' חלוקה תרומה ממעשר שזה לכל וזה לפי חשבון אבל דמאי כיון דאשמעינן דאפילו תרומה לפי חשבון כ"ש מעשר ולא איצטריך בברייתא למיתני אלא מה שהיא חלוקה ממתניתין:

משנה י

מעיסת חטין. בשלא הורמה חלתה איירי:

ואם לאו פטורה. דלא בעי אפרושה מינה מידי ואין הטבל אוסרת כיון דליכא טעם:

אם כן למה אמרו הטבל אוסר כל שהוא. דאמרינן לעיל בשיש לו פרנסה מפריש לפי חשבון ובשאין לו פרנסה כל העיסה נאסרת ומוציא על הכל הני מילי במינו אבל שלא במינו כי האי דחטים באורז ונותן טעם וטעמא דטבל בכל שהוא אמרינן בשילהי ע"א (דף ע"ג.) משום דכהתירו דחטה אחת פוטרת את הכרי כך איסורו והא דמייתי התם תניא נמי הכי היינו מתני' דהכא:

פרק ד

משנה א

אפילו הן ממין אחד. ואין מועיל לא נשיכה ולא צירוף סל כיון דמקפידות ואפי' לשין שני הקבין בבת אחת כיון דסופו ליחלק כדפרשי' בפ"ק (משנה ז) גבי נחתום שעשה שאור לחלק:

ובזמן שהן של אשה אחת מין במינו חייב. ובלבד שישוכו או בצירוף סל למאן דאית ליה כדפרשינן לעיל בפ"ב:

ירושלמי (הל' א) א"ר יוחנן סתם אשה אחת אינה מקפדת שתים מקפידות אחת שמקפדת עשו אותה כשתי נשים שתי נשים שאינן מקפידות עשו אותן כאשה אחת אם אינה מקפדת למה היא עושה אותן בב' מקומות א"ר יונה בשאין לה מקום היכן ללוש מילתיה דר' יונה אמר היה לה מקום ללוש והיא עושה אותם בב' מקומות מקפדת היא נקי וקיבר מקפדת היא:

משנה ב

החטים אינן מצטרפות עם הכל. והא דתנן בריש מכילתין דכל ה' מינין מצטרפין בירושלמי בפ"ק (הל' א) משני ר"י ההוא בבלול והכא בנשוך ובריש כלאים הארכנו:

ר' יוחנן בן נורי אומר שאר המינים מצטרפין. כגון שבולת שועל ושיפון דלתנא קמא אין מצטרפין אלא הנך דקתני כדאיתא בירושלמי (הל' ב) אבל שאר מינין לא ואתא ר' יוחנן בן נורי למימר דשאר מינים נמי מצטרפין:

ירושלמי (הל' א) מה שיירתה רב הונא אמר אם אומר אתה שיפון מין כוסמין מצטרף עם החטין שבולת שועל מין שעורין אין מצטרפין עם החטין ר' יוחנן בן נורי אמר שאר המינין מצטרפין זה עם זה אית תנאי תני כל המינין מצטרפין זה עם זה על דעתיה דהך

תניא ברא מה בין הנשוך מה בין הבלול א"ר יודן אבוי דר' מתניה כשחלקן והוסיף עליהן נשוכין חייבין בלולין פטורים פי' כגון קב חטים וקב שעורין שנשכו וחלקן והוסיף על קב חטים רובע חטים ועל של שעורים רובע שעורים דאי נשוך חבור בהן הרי כבר נתחייבו בחלה ומה שהוסיף פטורה כדאמרינן בירושלמי דפרקין דלעיל (הל' ד) שני ישראלים שעשו ב' קבין וחלקן והוסיף זה על שלו וזה על שלו פטורין שכבר היה להן שעת חובה ונפטרו ובענין זה יש חילוק בין נשוך לבלול דכי קאמר תנא בהא דכל המינים מצטרפין אף בנשוך היינו להחמיר אבל בלול בין להקל בין להחמיר הלכך נשוכין וחלקן והוסיף חייבין בלולים וחלקן והוסיף פטורין מיהו תימה כשהוסיף על מה שכבר נתחייב למה לא יצטרף לחייב את התוספת כמו שפירשתי בפירקין דלעיל גבי שאור שנטל מעיסה שלא הורמה חלתה ונתנו לעיסה שהורמה חלתה אם יש לו פרנסה ממקום אחר דמפרש בתוספתא שמביא קמח ממקום אחר ומצרפן לחמש רבעים לחייב עליו לפי חשבון וצריך לומר דהכא איירי כשהפריש חלתו ואח"כ הוסיף וכן ההיא בשני ישראלים שעשו שני קבין כשהפרישו החלה והיינו דקאמר שכבר היה להן שעת חובה ונפטרו ע"י הרמת חלה:

משנה ג

שני קבין. של מין א' מחמשת המינין:

וקב אורז או קב תרומה באמצע. ונושך בזה ובזה אפילו הכי אין שני הקבין של מין אחד מצטרפין ודוקא חולין ותרומה דלאו בני חלה נינהו אין מצטרפין אבל קב שעורים מצטרפין עם ב' קבים חטין:

שכבר נתחייב בחלה. כלומר אע"ג דהשתא מיהא לאו בר חלה הוא שכבר היה בר חלה מצרף:

ירושלמי (הל' ב) ניתני אורז ולא ניתני תרומה אילו תנן אורז ולא תנן תרומה וכו' אמרי' תרומה ע"י שאין נגררת אינו מצטרף כלומר אורז נגרר כדתנן לעיל (פ"ג מ"י) דאם יש בו טעם דגן חייב בחלה והדר מסיק קב אורז אינו מצרף קב תרומה אינו מצרף קב הנכרי אינו מצרף קב מין אחר מצרף קב אשה אחרת מצרף קב חדש מצרף קב דבר שניטלה תרומתו מצרף ר' בון בר חייא בעי קב חלה מהו שיצטרף תני ר' חלפתא בן שאול קב הקדש מצרף קב חלה אינו מצרף מה בין הקדש ובין חלה הקדש ראוי לפדותו ולחייבו חלה אינה ראוי לפדותה ולחייבה:

משנה ד

יטול מן האמצע. מקום שנושכין זה בזה ונמצא מפריש מזה ומזה ובירושל' (שם) יאות א"ר ישמעאל כוסמים וחטין שני מינין הן על ידי שדומה לו אתמר מצטרף חדש וישן לא כל שכן א"ר הילא טעמא דרבנן כוסמין וחטין שני מינין הן ואין בני אדם טועים לומר שתורמין ומעשרין מזה על זה אבל חדש וישן מין אחד הוא אם אומר את כן אף הוא סבור לומר שתורמין ומעשרין מזה על זה כלומר אם היה נוטל מן האמצע [הלכך] צריך להפריש על כל אחת ואחת מעיסה אחרת שלא הורמה חלתה מחדש על החדש ומישן על הישן:

ר"ע אומר חלה. דוקא דיעבד אבל לכתחלה לא דהא לעיל בפ"ב (מ"ג) אר"ע יעשנה בטומאה ואל יעשנה קבין ומפרש בירושלמי ר"ע מדמי לה לפירות שלא נגמרה מלאכתן עבר והפריש מהן תרומה הרי זו תרומה ורבנן מדמו לה לתבואה שלא הביאה שליש עבר והפריש ממנה חלה אינה חלה חזרו לומר אינן דומין לא לפירות שלא נגמרה מלאכתן שאלו נגמרה מלאכתן ולא לתבואה שלא הביא שליש שאלו הביאו שליש אלא ר"ע מדמי ליה לאומר הרי זו תרומה על פירות הללו לכשיתלשו ונתלשו ורבנן מדמו לה לאומר הרי זו תרומה על פירות הללו המחוברין:

משנה ה

ר"ע פוטר. משום דקסבר מן הקב אי עבד תרומה הרי כבר הורמה חלתו אבל לרבנן דאינה תרומה השתא הוא דחל עלייהו חיוב ונמצא לרבי עקיבא חומרו קולו ולרבנן קולו חומרו:

משנה ו

לעשות בטהרה. כגון שנילושה בעריבה שהיא טבולת יום ונוטל כדי חלה ולאחר שהפריש כדי חלה אפי' חוזר ונוגע בעיסה וקורא שם אינו חבור בטבול יום ואפילו נשכו כדתנן בריש טבול יום ונמצא העיסה טהורה וחלה טהורה דאין לטבול יום מגע אצל החולין:

עד שתסרח. מפרש בירושלמי (הלכה ג) עד שתסרח מאוכל אדם ודייקינן עלה הדא אמרה שתורמין מן הרע על היפה כלומר בחלת דמאי:

שחלת דמאי ניטלת מטהור על הטמא ושלא מן המוקף. כלומר כמו שהקלו בה הנך קולות כך הקלו בה לתרום מן הרע על היפה ותימה מה היא חלת דמאי אי בלוקח עיסה או לחם מעם הארץ דמפריש חלה משום דשמא לא הפרישה עם הארץ היכן מצינו דנחשדו עמי הארץ על החלה והלא לא נחשדו אתרומה גדולה ומאי שנא חלה דהא

דנחשדו על המעשר משום דהוו סברי דלא הוי במיתה משום תרומת מעשר דאית בה כל זמן שלא קרא עליו שם מעשר ויש לפרש דחלת דמאי היינו חלה שהורמה מתבואה של דמאי שלקח תבואה מע"ה וטחנה ואפאה והפריש ממנה חלה ואותה חלה אסורה באכילה אף לכהן עד שיפריש ממנה מעשר ותרומת מעשר כדין דמאי והא דתנן בפ"ק דדמאי (משנה ג) חלת עם הארץ והמדומע פטורים מן הדמאי הני מילי בשעם הארץ מפרישה כההיא דסוף הניזקין שעושין לו בטהרה אבל ישראל שלקח תבואה מן השוק ובא להפריש צריך לתקן גם החלה מן המעשרות ור' אושעיא מחלק כן בפ"ק דדמאי כדפרשי' שם ור' יוחנן פליג התם ואמר היא הדא היא הדא ובפ"ה דדמאי מוקי מתני' בחלת עם הארץ בעושה בטהרה דכיון דטרח לעשות בטהרה א"כ תיקן חלתו כדפרשי' שם הלכך בשאר דוכתי מיחייבה חלת דמאי במעשרות והשתא באותו תיקון שמפריש עליה מעשר ותרומת מעשר כגון שהניח להיות מפריש עליה חלות שלו והולך ומפריש עד שתסרח דהקלו חכמים לתרום מן הרע על היפה ומן הטהור על הטמא ושלא מן המוקף בחלת דמאי אע"פ שלא הקלו בדמאי עצמו כדמוכח בפ"ק דחולין (דף ו:) גבי ר' מאיר דאכל עלה של ירק דמוקי לה רבינו תם בדמאי ואמרינן עלה התם דלא נחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף וכי תימא היכי אתרמי שהפריש את החלה עד שלא עישר את הדמאי זימנין דמתרמי הכי כההיא דאמר (דמאי פ"ג משנה א) מאכילים את העניים דמאי והכהן שאוכל את החלה זקוק לעשר אם הוא עשיר:

ירושל' (שם) תני תרומת מעשר של דמאי איתא חמי תרומת מעשר של ודאי ניטלת מטהור על הטמא תרומת מעשר של דמאי לא כל שכן א"ר יוסי בספק תרומה גדולה אנן קיימין ספק הפריש מהן תרומה ספק לא הפריש וכדאתמר (דמאי פרק ה משנה י"א) מן הודאי על הדמאי תרומה ולא תאכל עד שיוציא עליה תרומה ומעשר ואמר מן הדמאי על הדמאי כן אמר רבי שמעון בר בסנא כאן ברוצה לאוכלה כאן ברוצה לשורפה פירוש תני תרומת מעשר של דמאי ברייתא היא דקתני שתרומת מעשר של דמאי ניטלת מן הטהור על הטמא איתא חמי קושיא היא כלו' בוא וראה איך יתכן זה תרומת מעשר של ודאי ניטלת מן הטהור על הטמא כמו שפירשנו בריש פרק ב' דתרומות ומשני רבי יוסי דהך ברייתא דקתני תרומת מעשר של דמאי לאו דוקא אלא בספק תרומה גדולה דנסתפק על סאה אחת אם הרים ממנו תרומה גדולה או לא והפריש עליו מן הדמאי דהשתא צריך לחזור ולתקן מספק מה שהפריש ומה שחוזר ומפריש יכול לתרום מן הטהור על הטמא דאקילו ביה רבנן משום דאוקי טבל בחזקתו וזהו כעין שפירשנו חלת דמאי דמתני' ושמא ברייתא גופה אמתניתי' קיימא לפרושי בחלת דמאי לאו דוקא ופריך ואמר מן

הדמאי על הדמאי כן כלו' מאי איריא מן הודאי על הדמאי לא יאכל עד שיפריש עליו תרומה ומעשר משנה היא בסוף פרק חמישי דדמאי אפילו מדמאי על הדמאי נמי כגון שלקח משני עמי הארץ דאם עישר משל זה על של זה צריך לחזור ולעשר מה שעישר דשמא זה הפריש וזה לא הפריש ומשני כאן ברוצה לאכול אפילו מדמאי על הדמאי אבל ברוצה לשרוף כגון שמן העומד להדליק ואין חושש לאכלו לא החמירו בדמאי על הדמאי ולהוציא עליו תרומת מעשר דבדמאי הקלו:

עוד ירושלמי בפרק שני דערלה (הל' א) רבי יונה בעי ולמה לא תנינן חלת דמאי כגון דתנינא חלת ודאי לא ניתני חלת דמאי והתני תרומה ותרומת מעשר דמאי רבי חנינא בשם שמואל שמע מינה דמאי צריך חלה א"ל ר' חייא אינו נוטל דמים מן השבט א"ל כן אמר שמואל שנוטל דמים מן השבט ר' מנא א"ר יוסי אינו נוטל דמים מן השבט למחר הוא מביא ודאי ואומר דמאי הן כדי ליטול ממנו דמים ר' יוחנן שאל מנא נהיגין אתון מפקין חלה מן דמאי אמר לו כן אמר שמואל אחוי דר' ברכיה בשעת שגזרו על הדמאי רוב עמי הארץ היו מפרישין אותו לתוך בתיהם פירוש ההיא חלת דמאי (#א) בלוקח עיסה או לחם (#ב) מעם הארץ אי חשיב כחלה אי לא [וקשה] מאי בעיין (מתני') מאי מספקת לי' לר' יוחנן מתני' היא ואי משום דהוי' פלוגתא דבית שמאי ובית הלל כדפרשינן בפ"ה דדמאי (#ג) דבית הלל פוטרי' הא על כורחי' לר' יוחנן פליגי במגבל עיסתו בטהרה דהא איהו מוקי מתני' (#ד) בחלת עם הארץ במגבל עיסתו בטהרה כמו שפירשתי שם:

משנה ז

מחייב פירותיהן. מפרש בירושל' (הל' ד') דקנס קנסן ר' אליעזר ושמא לפי שהיו אריסין לנכרי אי נמי שלא ישתקעו בסוריא:

קולו של רבן גמליאל. דפוטר מן המעשר:

וקולו של ר' אליעזר. דאמר חלה אחת:

וחזרו לנהוג כדברי ר"ג בשתיהן. משום דאמרי' בפ"ק דעירובין (דף ו:) אי כב"ש כקוליהון וכחומריהון אי כב"ה כקוליהון וכחומריהון:

משנה ח

מכזיב עד הנהר. אמרינן בירושלמי (שם) אמר רב הונא כיני מתני' מכזיב עד הנהר [מכזיב עד] אמנה היינו אמנה דקרא דקאמר בירושל' (שם) לכשיגיעו גליות לטורי אמנה הן עתידות לומר שירה שנא' (ש"ה ד) תשורי מראש אמנה כעין משנה זו תנן בפ"ו דשביעית (משנה א) וכמו שפירשתי שם יש לפרש כאן:

ירושלמי (שם) של אור יש לה שיעור שהיא מדברי תורה ושל כהן אין לה שיעור שהיא מדבריהם ויפריש לאור ולא יפריש לכהן שלא יהו אומרים וכו' ראינו תרומה טמאה נאכלת מתוך שמפריש שם שתיהן לכשהוא בא לכאן ולכאן הוא נשאל: מן הנהר ועד אמנה ולפנים:

של אור אין לה שיעור מפני שנשרפת ושל כהן יש לה שיעור מפני שנאכלת. וזו וזו מדבריהן מוטב לרבות הנאכלת ולא לרבות הנשרפת ובריש עד כמה (בכורות דף כז.) משמע דכי איכא כהן קטן סגיא בחלה אחת ואכיל לה והוא הדין גדול שטבל לקריו ולפיכך מתני' דהכא בדליכא ור' יוסי ורבנן בחלה קמייתא פליגי ובבעל קרי אבל טמא שרץ דאין טומאה יוצאת עליו מגופו מודו רבנן דלא בעי טבילה וכולה סוגיא דבכורות פרק עד כמה כרבנן דאמר שמואל אין תרומת חוצה לארץ אסורה אלא למי שטומאה יוצאה עליו מגופו והני מילי באכילה אבל בנגיעה לית לן בה ואמר רבינא הלכך נדה קוצה לה חלה ואכיל לה כהן קטן ואפילו למאן דטומאה יוצא מגופו שריא אי מבטל לה ברוב דאמר התם רבה מבטל לה ברוב ואכיל לה בימי טומאתו ודוקא לכהן שריא על ידי ביטול ברוב ורבה כהן היה כדאמרינן בר"ה (דף יח.) רבה ואביי מבית עלי קא אתו אבל לזר אסורה וקצת משמע בירושלמי (שם) דלזר נמי מהני ביטול ברוב דאמרינן הורה ר' אבהו בבוצרה שצריכה רוב א"ר יונה מלמד שהיא עולה בפחות מק' ואינה נאסרת א"ר זעירא מתני' אמרה כן אפי' אחד באחד דתנינן ונאכלת עם הזר בשולחן משמע שרוצה לומר שהכהן והזר מערבין פתן ואוכלין מדמייתי על ביטול אחת באחת והא דדייק מינה בריש כל הבשר (חולין דף קד.) דלא גזרינן בדרבנן העלאה אטו אכילה מ"מ דייק שפיר מדלא גזרינן שמא יאכלו בלא תערובות ומיהו לא משמע כן בגמ' שלנו דנהי דאינה טובלת כדאמר שמואל בפ' עד כמה תרומת חוצה לארץ אוכל והולך ואח"כ מפריש מ"מ אם הופרשה מדמעת כדמוכח במנחות בפרק ר' ישמעאל (מנחות דף סז.) דקאמר תרומת נכרי בחוצה לארץ אינה מדמעת משמע הא דישראל מדמעת ודוקא בשל אור הוא דפליגי ר' יוסי ורבנן והא נמי דאסרינן לזבין ולזבות אשל אור קאי כדמשמע בההוא דבכורות דקאמר ואי ליכא כהן קטן שקיל לה בריש מסא ושדי לה בתנורא אבל שניה לכהן שריא אפי' למי שטומאה יוצאה עליו מגופו כדאמר התם והדר מפריש חלה אחריתי ואתיא הך סיפא דזבין וזבות כרבנן ובלא טבלי אבל ר' יוסי ורבנן בטמא שרץ ונבילה וסוגיא דבכורות כר' יוסי אבל קשה דבעלי קריין בהדי זבין וזבות נדות ויולדות ובירושל' אלו ניתנין לכל כהן וכו אף ר' יהודה מודה בה חומר הוא בדבר שטומאה יוצאה מגופו ולכאורה טעות סופר הוא ור' יוסי גרסינן במקום ר' יהודה וקאי אאסורה

לזבין ולזבות וקמ"ל דמודה בה ר' יוסי משום דטומאה יוצאה מגופו ולא פליג אלא בטמא שרץ ונבילה ומיהו יש ליישב הגירסא דאניתנין לכל כהן קאי ולהכי מייתי ברישא ההיא דאלו ניתנין לכל כהן משום דאיירי ר"י בההיא דקתני ר"י אוסר בביכורים וקמ"ל דאע"ג דמחמיר בביכורים בחלת חוצה לארץ מודה דניתנת לכל כהן והא דאמר חומר הוא בדבר שהטומאה יוצאה מגופו מילתא אחריתי היא ואפלוגת' דר' יוסי ורבנן קאי ויש ירושל' שכתוב בו מאי טעמא דרבנן חומר הוא כו' וקצת תימה דלא לישתמיט דלימא תרומת חו"ל לאור כדקאמר הכא גבי חלה ועוד אמאי לאור ליבטלה ברוב ואי משום דחלה שהוכשרה בלישה נטמאת ולא מהני לה בביטול הא אפי' גבי חמרא קאמר הכי בפ' עד כמה וסתמא בטמא כדאמר התם ועוד דטומאת הגוף חמירא מהני לה ביטול ובירושלמי מזכיר ביטול אפי' לזר כדפרשי' ואי כולה מתני' קאי אשניה דלכהן ניחא טפי ונפרש דהנך ג' ארצות במקומות הסמוכות לא"י ושל אור נשרפת לעולם אפי' איכא כהן קטן וסוגיא דבכורות בבבל ומקומות הרחוקות ואי איכא כהן קטן או גדול שטבל לקריו סגי בחלה אחת ואפשר דהתם אין שיעור לא לנאכלת ולא לנשרפת כדמשמע לישנא דפ' עד כמה ואי ליכא כהן קטן שקיל לה בריש מסא ושדי לה בתנורא משמע לישנא דשקיל לה היינו ההיא שניתנה לקטן אם היה שם ומדשקיל לה בריש מסא משמע שהוא דבר מועט והא דקאמר התם והדר מפרשת חלה אחריתי שלא תשתכח תורת חלה יש להשוות אותו טעם לטעם המפורש בירושלמי שלא יאמרו ראינו תרומה טהורה נשרפת ולהאי קרי לה תורת חלה ובאלו מקומות לא נהגו להפריש חלה שניה אפי' במקומות שיש כהן ויש ליתן טעם משום דאין עכשיו בארץ ישראל תרומה נאכלת דכל מה שגזרו משום תרומת ארץ ישראל גזרו ובימי חכמים היו מזין בא"י כדאמרינן חבריא מדכן בגלילא אבל עכשיו בטלה אפר פרה לא משתכח כהן טהור דאע"פ שיכולין לטבול לשאר טומאות וגם על טומאת מת הוזהרו מ"מ אין יכול ליזהר מטומאת כלי מתכות שהיו באהל המת ומטמאים גם הם אחריני באהל דחרב הרי הוא כחלל אף לטמא אחרים באהל כדמוכח בנזיר בפ' כה"ג (דף נג:) ולא הוזהרו על הכהנים דכל טומאת מת שאין נזיר מגלח עליה [אין] כהן מוזהר עליה ואין נזיר מגלח על טומאת חרב כחלל כדתניא בהדיא בריש תוספתא דאהלות וכתוב בהלכות גדולות בהלכות חלה אמר רבינא הלכך קוצה לה חלה ואכיל לה כהן קטן או גדול דטביל לקריו עוד כתוב שם וחלה בארץ ישראל אין מפרישין אלא חלה אחת ושורפין אותה ומה שלא תיקנו ב' תרומות כמו שתיקנו ב' חלות אמרינן בירושלמי (שם) א"ר בון בר חייא בעי מדתימר ב' חלות בסוריא דכוותה שתי תרומות בסוריא א"ר חגי חלה אין אחריה כלום תרומה יש אחריה כלום אם אומר את כן נמצאת

תרומה שהוא מפריש טבולה היא למעשר כלומר והוא (ואינו) בא לידי תקלה דסברי תרומה היא ולא יפרישו ממנה מעשר ראשון ומעשר שני ומעשר עני וכמו כן הוה מצי למימר משום חלה דיאמרו תרומה היא ופטורה מן החלה ואע"ג דאשכחן בהאשה רבה (דף פט) בדכותיה דאמרינן תרומה ויחזור ויתרום הכא בחששא מועטת נמנעו מלתקן ב' תרומות ולפי אותו לשון שפירשתי דקיימא כולה מתני' אשניה אין להקשות מינה הא דדייק מינה בריש כל הבשר דלא גזרינן בדרבנן העלאה אטו אכילה דמכל מקום דייק שפיר:

וניתנת לכל כהן. מפרש בירושלמי (שם) בין לכהן חבר בין לכהן עם הארץ ולא הוי כהאי דלקמיה כמו שאפרש:

משנה ט

אלו ניתנין לכל כהן. לאו לכהן עם הארץ דבפרק הזרוע (חולין דף קל:) משמע הזרוע והלחיים והקיבה אין ניתנין לעם הארץ משפט כתיב בהו המחזיקים בתורת ה' יש לו מנה אלא הכא בחבר אלא דאינו אוכל חוליו בטהרה כההוא דר"מ בשלהי הניזקין (גיטין דף סא.) ולהכי לא חשיב הכא תרומה ותרומת מעשר ולא אמרו אלא בדבר שיש בו איסור טומאה כגון תרומה ותרומת מעשר דבגבולין אבל בכורים וקדשי המקדש כל מידי דממקדש קאתי לא חשו דטהורי מטהר נפשיה ור' יהודה דאסר בבכורים מפרש בירושלמי (שם) דר' יהודה לטעמיה דאמר בשילהי מסכת בכורים אין נותנין אותו אלא לחבר בטובה:

החרמים לכהונה דכתיב (במדבר י"ח:י"ד) כל חרם בישראל לך יהיה:

והבכורות. בכור בהמה טהורה דאי תם הוא ממקדש קאתי ומטהר נפשיה ואי בעל מום הוא הטמא והטהור יחדו יאכלנו:

ושמן שרפה. שמן תרומה שנטמאת:

ר"ע מתיר. מפרש בירושלמי (שם) ר"ע לטעמיה דאמר במסכת מעשר שני פ' שני (מ"ד) כרשינין כל מעשיהן בטומאה:

וחכמים אוסרים. דחשבי להו אוכל וגזרו על הכהנים שלא יאכילו לבהמתם ואין נותנין אותן לכהן עם הארץ מידי דהוה אשאר תרומה משום דלא זהירי בטומאה ומפרש בירושל' אימתי גזרו על הכרשינין ר' יוסי בר בון אמר בימי רעבון ר' חנינא בשם ר' פנחס בימי דוד אמרינן היא הדא היא כלומר דבימי דוד משום רעב דכתיב (שמואל ב כ"א:א') ויהי בימי דוד רעב שלש שנים:

משנה י

איש תקוע. מארץ ישראל היא כדתנן בפרק כל קרבנות (מנחות דף פה:) תקוע אלפא לשמן:

ביתר. שם מקום מחוצה לארץ:

ולא קיבלו הימנו. בירושלמי (הל' ה) תני רבי חייא גזרו עליהן והחזירום למקומם אמר רבי בא בר זבדא אי אפשר לאוכלה אין את יכול שלא יהו אומרים ראינו תרומה טמאה נאכלת. לשורפה אין את יכול שלא יאמרו תרומה טהורה נשרפת. להחזירה למקומם אין את יכול שלא יהו אומרים ראינו תרומה יוצאה מא"י לחו"ל כיצד הוא עושה מניחה עד ערב הפסח ושורפה:

הביאו בכורים קודם לעצרת ולא קיבלו. דשתי הלחם איקרו בכורים ותנן במנחות בפרק ר' ישמעאל (מנחות דף סח:) העומר מתיר במדינה ושתי הלחם במקדש ובירושלמי (שם) פריך אמאי לא קבלו ממנו התנן התם אין מביאין מנחות ובכורים ומנחת בהמה קודם לעומר ואם הביא פסול קודם לשתי הלחם לא יביא ואם הביא כשר ומשני שנייה היא שהדבר מסוים שלא יקבע הדבר חובה וכמו כן קשה על בן אנטינוס אמאי לא קיבלו ממנו ולא כן תנינן בתמורה בפ' ואלו קדשים (דף כא.) ואם באו תמימים יקרבו ומשני שנייה היא שהדבר מסויים שלא יקבע הדבר חובה מפני שאנשים גדולים היו ויסמכו עליהם אי נמי משום דמינכרא מילתא טובא בסוף ואלו קדשים (שם) משני רב חסדא הא רבי ישמעאל הא רבי עקיבא:

משנה יא

הביא בכורי יין ושמן ולא קיבלו ממנו. מפרש בירושלמי (שם) מפני שלא בצרן מתחלה לכך והא דתנן בפרק בתרא דתרומות (מ"ג) אין מביאין בכורים משקה אלא מן היוצא מזיתים וענבים ההיא בשבצרן מתחלה לכך:

פסח קטן. פסח שני וקסבר נשים בשני חובה:

והחזירוהו. דסברי רשות ולא רצו שיקבע הדבר ההוא חובה:

וקיבלו ממנו. בירושלמי (שם) פריך תמן תנינן אין מביאין תרומה מחוצה לארץ לארץ ויביאו הבכורים אמר רבי אושעיא בכורים באחריות בעלים תרומה אינה באחריות בעלים אם אומר את כן אף הן מרדפין אחריה לשם כלומר חיישינן שמא יצאו הכהנים שבארץ ישראל לחוץ לארץ בשביל התרומה להביאה שאין על הבעלים להביאה אלא מחלקין אותה לכהנים שבחוצה לארץ אבל בכורים על כרחן מביאן לירושלים:

בפרוודי ירושלים. בפילכי ירושלים. ובפ"ק דגיטין (ח.) חשיב לה בדברים ששוותה סוריא לארץ ישראל וקצת משמע מכאן: